

קול קורא שנשלח לחברי אור הרמב"ם בתאריך: כה באדר תשפ"א; 9.3.21

מאת אדיר דחוח-הלוי

"הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה, בראש מרומים עלי דרך בית נתיבות נצבה, ליד שְׁעָרִים לְפִי קֶרֶת מְבֹא פְתָחִים תִּרְנֶה" (מש' ח, א-ג), ופירש שם רס"ג:

"אמר [שלמה] תחילה: 'בראש מרומים' ואחר-כך אמר: 'ליד שְׁעָרִים', וכוונתו בכך כי החכמה רואה אותה התלמיד תחילה רחוקה ממנו כאילו היא בראש מרומים, וכאשר ישתדל בה תהיה קלה בעיניו עד שתהיה כדבר המונח לפניו על הארץ. וכבר אמר ה' יתברך ויתעלה שאין החכמה רחוקה, והוא אמרו: 'לא נפלאות הוא מִמֶּךָ וְלֹא רְחֹקָה הוּא' [דב' ל, יא], ואמר שלמה שהיא רחוקה: 'אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה וְהִיא רְחֹקָה מִמֶּנִּי' [קה' ז, כג], ואין סתירה בין שני הדברים, כי ללא השתדלות בה [=בחכמה] תיראה כאילו היא רחוקה, וכאשר ישתדל בה יתברר שהיא קרובה, כאמרו: 'כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר [מֵאֲדָבְרֶיךָ וּבְלִבְבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ] (דב' ל, יד)'.
והסמך שלמה [את הפרשה הזו העוסקת בחכמה] לפרשה [הקודמת העוסקת באשת איש זונה] אשר דבריה מרמה ואוון, אשר אין אומרם רוצה שיבוקרו דבריו ולא שייבחנו [דהיינו, לא מדובר שם רק באשת איש זונה אשר מחליקה ומפתה בלשונה, אלא בכל הרמאים והנוכלים למיניהם: שכל אלה הפושעים אינם רוצים שיבוקרו דבריהם וייבחנו. והסמך לה לאותה הפרשה את פרשת] דברי החכמה, שכל מטרתה ותכליתה שייבחנו דבריה, ביודעה כי הבוחן [אותה, את החכמה], כל מה שְׁיִבְחֵן יותר יתוסף בו חשק מחמת מה שמתגלה לו יותר, ולפיכך [החכמה] מכריזה: 'שְׁמַעוּ כִּי נִגִּידִים אֲדַבֵּר', 'כִּי אֲמַת יִהְיֶה חֶכְמִי', 'בְּצַדֵּק כָּל אֲמָרֵי פִי' [שם, ו-ח]. והנה צדקה החכמה שכל ענייניה טהורים, והדרכה, טובה, ויושר, ואושר, והצלחה, ונחת, וחסן, ובריות, ואמת, וצדק, ומשפט, ומה שלא ייִסָּפֵר מסוגי החסד המעלות והרוממות".

עוד נאמר במשלי שם (ח, ו-יא): "קָחוּ מוֹסְרֵי וְאַל כֶּסֶף יִדְעַת מִחֶרוֹץ נִבְחָר, כִּי טוֹבָה חֶכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל חֶפְצִים לֹא יִשְׁווּ בָּהּ", ושם פירש רס"ג: "אין כוונת החכמה בזה שירכשו בה ממון [שהרי עוון גדול הוא להפוך תורת חיים לקורדום חוצבים], אלא כוונתה שיחליף האדם את ההשתדלות ברכישת ההון, בהשתדלות בלימוד החכמה ובקיום כל מה שהיא מצווה".

"אֲנִי חֶכְמָה [...] יִרְאֵת ייִ שְׁנֵאת רַע גָּאָה וְגָאוֹן וְדָרָךְ רַע וְפִי תִהְפְּכֹת שְׁנֵאתִי" [מש' ח, יב-יג], וכך אומר רס"ג בפירושו הקצר שם: "וכיוון שיראת ה' שונאת את הרע, לפיכך הגאוונה

והגסות ודרך הרע **ודברי התהפוכות** אני שונאתם". כלומר, החכמה שנזכרה לעיל בפסוק יב שם, שונאת את ארבעת הדברים הללו כי יראת ה' שונאת אותם.

ובפירושו הארוך שם מוסיף רס"ג: "ומי שיש בו אחד מארבעה דברים הללו **חייבים בני אדם לשנוא אותו** כאמרו: 'שְׁנֹאת רָע' ואף שנאתו עבודה [=עבודת שמים!], והם: גאה וגאון ודרך-רע ופי-תהפוכות. ופירוש גאה – זחיחות לב האדם בעצמו; וגאון – גאוותו על עמו; ודרך-רע – התנהגות המביאה לידי חשד; **ופי-תהפוכות – דברים בלתי ברורים ולא יציבים**".

והנה לפניכם דוגמה לדברים בלתי ברורים ולא יציבים: ערוסי נשאל בשו"ת באתר מורשת האם יש שדים בעולם? והנה לפניכם תשובתו ההפכפכה: "אין עוררין שיש שדים. נחלקו הדעות ראשונים ואחרונים, אם הם יצורי ביניים בין אדם למלאך, או יצורים דמיוניים שבעלי דמיון רואים אותם בדמיונם, במצבים שונים". ודבריו בלתי ברורים ולא יציבים.

ומדוע הוא ניסחם כך? ובכן, אם יטענו כנגדו המינים האורתודוקסים שהוא כופר במציאות השדים שנזכרו בתלמוד, הוא ישיב, והלא הודיתי בקיומם בראש התשובה: "אין עוררין שיש שדים". ואם יטענו כנגדו הדרדעים שהוא מודה בעבודה-זרה ומחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא, הוא יאמר שהוא התכוון שכונתו לומר שאין עוררין שיש שדים בדמיון ההוזים...

ועל זה נאמר: "לְהַצִּילָךְ מִדֶּרֶךְ רָע מֵאִישׁ מְדַבֵּר תְּהַפֹּכֹת" (מש' ב, יב), ושם פירש רס"ג: "וממידותיהם המוזרות [של אנשי הרע] הם התהפוכות, אמר בזה: 'לְהַצִּילָךְ [...] מֵאִישׁ מְדַבֵּר תְּהַפֹּכֹת' [מש' ב, י], לפי שאומר לך 'כן' ולא תשיג ממנו מאומה, ויאמר לך 'לא' ולא תסמוך על-כך [...] ואם אמרו מילה, אמרוה שכולה כדי שלא יהא בדבריהם דבר ברור כלל. **וכל הדברים הללו ממה שמתעב ה' יתהדר ויתרומם**, ואינו אוהב כי אם השלמות והתום והמישרים, כמו שאמר: 'תוֹעֵבֶת יי עֲקָשִׁי לֵב וְרָצוֹנוֹ תְּמִימֵי דָרְךָ' [מש' יא, כ]".

ודבריו הנוקבים של רס"ג נאמרו בדברים בעלמא, כל-שכן וקל-וחומר בדברים שנוגעים נגיעה ישירה בעבודה-זרה, ועל-אחת-כמה-וכמה בבני אדם אשר מורים דרך לרבים ומתיימרים להורות לדרך האמת, וכך פוסק רבנו בהלכות עבודה-זרה (ב, י): "כל המודה בעבודה-זרה שהיא אמת, אף-על-פי שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא".

וכידוע, האמונה בשדים הינה עבודה-זרה קדומה מאד, וכמו שאומר רבנו במורה (ג, מו): "ודע, כי **האמונה** הזו התחדשה קרוב לזמנו של משה רבנו ונהו אחריה רבים, וטעו בה בני אדם, תמצא זה מפורש בשירת האזינו: 'יִזְבְּחוּ לְשֵׁדִים לֹא אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מִקֶּרֶב בָּאוּ לֹא שִׁעְרוּם אֲבֹתֵיכֶם' [דב' לב, יז]. וכבר ביארו חכמים עניין אמרו 'לא אֱלֹהִים', אמרו שהם לא חדלו מלעבוד נמצאים עד שעבדו **דמיונות** [=כלומר מרוב נהייתם אחר עבודה-זרה לנמצאים – השמש והירח וכו', התרחבה תאוותם, הסתאבה מחשבתם

והשתבש דמיונם לעבוד גם דברים דמיוניים שאינם מצויים], לשון ספרי: 'לא דיין שהם עובדים חמה ולבנה כוכבים ומזלות אלא שעבדו בבואה שלהם, ובבואה שם הצל' [שם].

"!! קִנְיֵי רְאִשִׁית דְּרָבּוֹ קִדְּם מִפְּעֻלּוֹ מֵאֶז" (מש' ח, כב), ושם פירש רס"ג: "והפליגה החכמה ב[תיאור] רוממותה [כל פרק ח שם עוסק ברוממות החכמה], עד [שאמרה החכמה] שהיא ראשית הברואים, וכוונתה שלא נברא שום דבר כי אם בחכמה ובניהול חכם [כל הנבראים נבראו באופנים מחוכמים ומשוכללים מאד], והרי היא אם-כן ראשית הנבראים".

והוסיף ופירש רס"ג שם:

"כיוון שהעיד השכל ונאמר בכתובים כי היוצר יתהדר ויתרומם ברא מה שברא בחכמה, כלומר [באופן] מחוכם ומושלם, נתברר בכך מה שאמר שלמה המלך על החכמה שהיא קדמה לכל הבריאה, לפי שהכל לא נברא אלא מחמתה".

לאור דברי רס"ג הללו, אין לסבור שהתורה נבראה לפני בריאת העולם כדברי פשט המדרש, אלא, כל הנבראים נבראו בחכמה ובשכלול, ולכן נאמר שה' קנה את החכמה בראשית מעשה הבריאה, כי בבריאת כל נברא ונברא שזורה חכמה מופלאה. וכך יש להבין את המדרש במסכת פסחים (נד ע"א): "שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה [...] דכתיב: '!! קִנְיֵי רְאִשִׁית דְּרָבּוֹ'". כמו כן, אין ספק שיש למדרש גם מטרה נוספת והיא לרומם את לימוד התורה, ולהנחיל לנו את חשיבותה ונחיצותה העצומה של תורת אמת.